

UDSTEDSPROBLEMER

Af viceskoleinspektør *Erling Pedersen*

Da alle er enige om nødvendigheden af investeringerne, foregår opbygningen af det nye Grønland så hastigt, som den økonomiske og tekniske kapacitet tillader det. Af og til fremføres det synspunkt, at det hele går for hurtigt, men i hovedsagen opstår kontroverser som resultat af delte meninger om, i hvilken rækkefølge de enkelte projekter bør realiseres. Politisk er det blevet et spørgsmål, om det er investeringer i produktionsapparatet eller en investering i boliger og enhver art af social forsorg, som skal have fortrinsret.

Som udviklingen er forløbet siden 1950, fremviser den en opbygning, som i intensitet breder sig ud i ringe med Godthåb og enkelte større byer som centrer. Herved skabes en utilsigtet social kløft i det grønlandske samfund, en kløft mellem de bedre uddannede og i alle måder begunstigede byboere og den i alle måder forsømte befolkning på udsteder og boplads. At problemet allerede er alvorligt anes i de vanskeligheder, som møder disse års indflyttere.

Sociale skel i det grønlandske samfund er ikke noget nyt, det nye ligger udelukkende i placeringen af dette skel og deri, at det uddybes som en direkte følge af en kæmpeanstrengelse for at udligne sociale forskelle.

Før kolonitiden stod storfangeren socialt højt hævet over den middelmådige fanger, og uduelige fangere, forældrelose børn og enlige gamle levede udelukkende på bopladsfællernes nåde og barmhjertighed. Ved missionens begyndelse opstod et skel mellem de døbte og de endnu hedenske grønlandere, og dette skel fandt sin fortsættelse og uddybning i forrige århundredes deling mellem de frie erhververe og den del af befolkningen, som knyttede sin skæbne til danskerne gennem ansættelse under handel og mission. Et vist kulturelt skel blev en følge af de sociale skel mellem den forholdsvis lille gruppe „ansatte“ og de selvstændige sælfangere. Antydninger af kulturforskellen nåede med kateketerne helt ud på de mindre boplads. I begyndelsen af dette århundrede skete et skred i samfundet. Befolkningstallet begyndte at stige. Af fangerbefolkningen udspecialiseredes fiskere, fåreavlere og minearbejdere, Handelen antog flere i sin tjeneste, og med adskillelsen af kirke og skole åbnedes også her nye muligheder for ansættelse.

I dag har bybefolkningerne stort set indstillet sig på nyordning helt efter europæisk mønster, idet de har erkendt, at kun derigennem bliver det muligt at opnå en faktisk ligestilling med andre danskere. Denne mentalitetsændring må ses som en direkte følge af „det tekniske gennembrud“ i byerne. Resultatet er blevet, at det kulturelle skel mellem dansk og grønlandsk samfundsopfattelse er flyttet ud på udstederne, som endnu ikke omfattes af udviklingsprogrammerne. Det er da også i dag netop i de mindst udviklede byer og på de større udsteder, at der opstår alvorligere uoverensstemmelser mellem grønlandsk og dansk. I de større byer er debatten mere og mere domineret af spørgsmålet om det grønlandske sprogs placering i fremtiden; problemet er altså ved at blive politisk og nationalt fremfor kulturelt og socialt.

Den fortsatte udvikling af byerne betinger, at forskellen mellem by og „land“ stadig bliver større. Modsætningen i grænseområderne mellem grønlandsk og dansk glider samtidig gradvis over i en modsætning mellem bybefolkning og distriktsbefolkning. Den voksende samfundsstabilitet i byerne modsvares af en lige så hastigt voksende ustabilitet og rådvildhed på de større udsteder, mens på den anden side bopladserne stort set fortsætter tilværelsen efter det mønster, som blev lagt efter det åndelige og oplysningsmæssige gennembrud i 20'erne. De største udsteder har i dag fra 200 til 700 indbyggere, og det kan ikke undre, at den gamle samfundsbalance ikke kan opretholdes blandt så mange. Disse store befolkningsgrupper må føle sig svigtet og tilsidesat, når de ser misforholdet mellem investeringerne i byerne og nyordningens resultater ved deres eget udsted. Det er jo sådan, at selv de største udsteder fortsat er uden ordentlig vandforsyning, uden elektricitet, uden renovationsordning, uden politi og uden læge.

På et område er der dog sket en lille udligning, men den er nærmest sket ved en tilfældighed. Som følge af den stadig mere mærkbare mangel på grønlandske lærere og et samtidigt fra landsrådet udtalt ønske om udvidelse af danskundervisningen forsøgte skolevæsenet i 1958 at placere danske lærere ved et par udsteder. Denne praksis fortsattes, og i løbet af få år udvikledes de fleste steder et egentligt samarbejde mellem de udsendte skoleledere og de lokale kateketer. At dette kunne komme i stand tjener absolut kateketerne til ære, for det må have været vanskeligt både for forældrekredsene og for de pågældende kateketer at indse det rimelige i, at ganske unge og måske helt uerfarne danske lærere blev placeret hos dem som skoleledere. Nu er der danske lærere ved ca. 25 udsteder, og resultatet er blevet en ensartethed i undervisning, i daglig ledelse og i administration. Da der samtidig er blevet indrettet små skolehjem i en række byer, er der åbnet mulighed for de bogligt bedst begavede udstedsbørn for en videregående uddannelse. Men trods den bedre danskundervisning er det dog stadig et alt for lille antal udstedsbørn, det drejer sig om, og bopladsbørnene får bogstavelig talt slet ikke denne mulighed. Samtidig hermed står

undervisningen i de større byer nu næsten mål med undervisningen i Danmark. Kundskaberne i dansk bedres mærkbart fra år til år, et stigende antal børn får et års skolegang i Danmark, og tilgangen til efterskole og realskole er voksende. De unge fra byskolerne vil i de kommende år komme til at besætte de eftertragtede stillinger inden for transport, handel, industri og administration og inden for sundheds- og skolevæsen, mens der rundt om på udsteder og bopladser opstår en stadig større befolkningsgruppe, som er boglig begavet, men som aldrig fik en ærlig chance for at få disse evner udnyttet.

Problemet er naturligvis erkendt i vide kredse, og modforholdsregler er forsøgt. I 1964 åbnedes mulighed for et 8 måneders ophold på efterskole i Danmark for 80 unge i alderen 16–18 år. I 1965 udvidedes tilbudet til at omfatte 120 unge i alderen 14–18 år. Til disse efterskoleophold var der fortrinsvis adgang for unge fra udsteder og bopladser, men i praksis er det blevet til, at tilbudet i langt overvejende grad er blevet udnyttet af unge fra byerne idet de unge fra udsteder og bopladser i alt for ringe antal meldte sig som ansøgere. Måske afslører dette forhold igen det tidligere antydede kulturele skel mellem by og „land“ i dag. Det kan ikke være indlysende for fri-erhververe ved små steder, at øgede kundskaber i sig selv skulle være af nogen værdi. Der har hidtil intet behov været for boglig uddannelse, og følgelig er der heller ingen tradition derfor. I tidligere tid blev i overvejende grad kun den bogligt uddannede, som ikke fysisk ville kunne klare sig i fri-erhvervet.

Det er ikke hensigten med denne artikel at agitere mod opbygningen, som den i dag foregår i Grønland. Den frie meningsudveksling i forbindelse med pressens overvågen garanterer en nogenlunde rimelig fordeling af midlerne. Korruption er et ukendt begreb, og alle instanser gør i disse år mere end deres pligt for at få alt til at glide. Hensigten er alene at henlede opmærksomheden på udsteds- og bopladsbefolkningernes vanskelige stilling i dag, og på, at den antagelig bliver endnu mere vanskelig i morgen.

Det ville være absurd at tænke sig en teknisk udvikling begyndende ved de mindre pladser, og det er også klart, at hvis alle skal have fuldt udbytte af denne tekniske udvikling, er det nødvendigt med koncentration af befolkningen omkring produktionscentre.

Antagelig burde der nu sættes ind med en mere effektiv oplysningskampagne både i byerne og ude i distrikterne. Det er ikke nok, at familier fra yderkanterne indvilliger i at flytte ind til byerne. Bybefolkningerne må også i langt højere grad end tilfældet er i dag indstille sig på, at sådanne tilflyttere skal optages i samfundet så fuldstændigt og så smertefrit som muligt. Desværre er det sådan i Grønland, at den ene bys befolkning ofte ser med mistro og uvilje på personer fra andre distrikter, og indenfor de enkelte distrikter giver misforstået lokalpatriotisme sig ofte udslag

i bybefolkningens ringeagt for udstedernes og bopladsernes beboere. Dette er ikke noget specielt for Grønland. Nøjagtig det samme forhold har vi i Danmark landsdelene imellem og i spændingen mellem land og by. Der er bare den forskel, at i Danmark får denne „ø-mentalitet“ ikke den praktiske betydning, som den gør i Grønland.

For mig at se er der ingen anden udvej end at gøre både de praktiske og de miljømæssige forhold så tillokkende for tilflytterne som overhovedet muligt. Bliver et tilbud om hjælp ikke modtaget, må nye og mere tillokkende tilbud straks gives. Måske var det endda en løsning at skabe en helt ny mønsterby befolket med distriktsbefolkning fra hele Grønland, således fordelt, at ingen gruppe kunne tiltage sig for meget indflydelse? Mindre dramatisk kunne det også gøres, hvis tilflytningen blev organiseret i enkelte store ryk. Det ville give øgede muligheder for kontrol over udviklingen og tilflytterne kunne i de første svære år finde gensidig støtte og opmuntring i hjemstavnsforeninger. Man kunne også tænke sig oprettelse i byerne af foreninger, hvis eneste formål var at yde moralsk hjælp og støtte til indflyttere. Som det foregår nu med en langsom indsigning til byerne af enkeltfamilier, med hvis velfærd der ikke kan opretholdes tilstrækkelig opsyn, er omkostningerne i form af social forsorg og i form af personlige tragedier alt, alt for store.

